

HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

<https://doi.org/10.36719/2789-6919/40/9-14>

Yeganə Hüseynova
Gəncə Dövlət Universiteti
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
yeganesabirhuseynli@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7431-0325>

Milli-istiqlal mübarizəsinin poetik salnaməsi

Xülasə

Şeirlərində özünün poetik üslubunu müəyyənləşdirən, poemalarında yeni ictimai konflikt və kolliziyalar təsvir edən Bəxtiyar Vahabzadənin poema yaradıcılığında keyfiyyət dəyişikliyi bir tərəfdən müharibədən sonrakı dünyada gedən proseslərlə əlaqəli idisə, digər tərəfdən 50-ci illər Azərbaycanında millilik əhvali-ruhiyyəsinin artması ilə bağlı idi. Bu mənada Bəxtiyar Vahabzadənin poemalarının mövzu və məzmununda nəzərə çarpan miqyas genişliyi, yalnız keçmiş sovet məkanında cərəyan edən xaos hadisə və proseslərlə məhdudlaşmış qalmır. Doğrudur, keçmiş Sovetlər Birliyində, o cümlədən Azərbaycan gerçəkliyində elə mühüm və aktual problemlər yoxdur ki, şairin ümumi yaradıcılığında ona toxunulmasın, münasibət ifadə olunmasın. Bu, əlbəttə, onun narahat yaradıcılıq xarakterinin bir əlamətdar xüsusiyyətidir. Digər tərəfdən, elə mövzulara və problemlərə rast gəlmək olur ki, şair onu yalnız milli məhdud çərçivə daxilində deyil, daha geniş və miqyaslı sərhədlər hüdudunda münasibət müstəvisinə çıxarmağa meyl və cəhd göstərir. Vətəndaşlıq mövqeyi Bəxtiyar Vahabzadənin poemalarında yeni mövzu və problematikaya gətirir. Şair poemalarında bəzən zamanı və məkanı dəyişməklə, əslində Azərbaycanda gedən prosesləri də qələmə alırdı. Bəxtiyar Vahabzadənin belə əsərlərindən biri də “Əbədi heykəl”dir. Əsərdə norveçlilərin faşist əsarətindən xilas olunması uğrunda mübarizəsi psixoloji qatlarla təsvir edilir. Şairin alman əsgəri Verterin (əslində əsərdə adın özü də təsadüfi seçilməyib, V.Hötenin “Gənc Verterin iztirabları” əsəri ilə assosiasiya təşkil edir) psixoloji planda təsvir etməsi poemanın psixoloji planda inkişafını şərtləndirir. Digər epik əsərlərində olduğu kimi, bu əsərində də Bəxtiyar Vahabzadə hadisə və təfərrüatı, cərəyan edən təzadlı və ziddiyyətli situasiyaları təbiətlə, təbii amillərlə sıx əlaqə və vəhdətdə ifadə etməyə təşəbbüs göstərir. Ümumiyyətlə, dünyada, Qərbi dünyasında baş verən ictimai-siyasi proseslərlə yanaşı Bəxtiyar Vahabzadəni bu cəmiyyətdəki real gerçəkliklər, mənəvi-əxlaqi aşınmalar, böhran və deqradasiyalar da eyni dərəcədə düşündürürdü.

Açar sözlər: Vətən, yaradıcılıq, şair, insan, cəmiyyət

Yegana Huseynova
Ganja State University
Ph.D. in Philology
yeganesabirhuseynli@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7431-0325>

Poetic Chronicle of the National-Independence Struggle

Abstract

Bakhtiyar Vahabzadeh, who defined his poetic style in his poems, describes new social conflicts and collisions in his poems. This qualitative change in the poet's poetic creativity was, on the one hand, related to the processes taking place in the post-war world, and on the other hand, it was

related to the growth of nationalist sentiment in Azerbaijan in the 1950s. In this sense, the breadth of scale, noticeable in the subject and content of Bakhtiyar Vahabzadeh's poems, is not limited only to the chaotic events and processes taking place in the former Soviet space. It is true that there are no such important and urgent problems in the former Soviet Union, including in the reality of Azerbaijan, that would not be touched upon or expressed in the poet's general creativity. This is, of course, a remarkable feature of his restless creative character. On the other hand, one can come across such topics and problems that the poet tends and attempts to bring to the level of relations not only within the limited national framework, but also within wider and more extensive borders. The civic position brings new topics and problems to Bakhtiyar Vahabzadeh's poems. In his poems, the poet sometimes wrote about the processes taking place in Azerbaijan, changing time and place. One of such works by Bakhtiyar Vahabzadeh is "The Eternal Statue". The work describes the struggle of the Norwegians for liberation from fascist captivity with psychological layers. The poet's psychological description of the German soldier Werther (in fact, the name itself in the work was not chosen by chance, it is associated with W. Goethe's "The Sorrows of Young Werther") determines the development of the poem in a psychological plan. As in his other epic works, in this work, Bakhtiyar Vahabzadeh attempts to express the events and details, the contrasting and contradictory situations that are taking place in close connection and unity with nature and natural factors. In general, in the world, in the Western world, along with the socio-political processes taking place, Bakhtiyar Vahabzadeh was equally concerned about the real realities, moral and spiritual erosion, crisis and degradation in this society.

Keywords: *Motherland, creative activity, poet, human, community*

Giriş

O taylı, bu taylı Azərbaycanda və keçmiş Sovet İttifaqında baş verən ictimai-siyasi proseslər Bəxtiyar Vahabzadəni bir sənətkar kimi yalnız narahat etmirdi, bütövlükdə Şərqdə, dünyanın ayrı-ayrı məmləkətlərində, o cümlədən azadlıq savaşına qalxan Asiyada, Avropa ölkələrində, hətta qitənin o tayında – Amerika Birləşmiş Ştatlarında cərəyan edən müxtəlif xarakterli hadisələr şairin maraq dairəsinə, münasibət predmetinə çevrilirdi. Bu mənada doğrudan da B.Vahabzadə milli olduğu qədər də ümumbəşəri sənətkar idi. Əslində onun poeziyasında, həm epik irsində, həm də dramaturgiyasında belə bir əlaqə və vəhdət bütün miqyası ilə qabarıq nəzərə çarpır. Şübhəsiz ki, keçmiş Sovetlər Birliyində gedən ictimai-siyasi proseslər kimi, bütün dünya miqyasında baş verən bir çox səciyyəvi hadisələr də B.Vahabzadənin ciddi və həyəcanla izlədiyi problem məsələlər sırasına daxil idi. Bəxtiyar Vahabzadə Türkiyədə nəşr olunan kitabına yazdığı “Qızım, sənə deyirəm, gəlinim, sən eşit” adlı ön sözdə qələmə alır ki: “On doqquzuncu yüz ildə yaşamış böyük ədibimiz Mirzə Fətəli Axundzadə demiş ki, əgər mövcud quruluşu açıq tənqid edə bilmirsənsə, zaman və məkanı dəyişdir, ürək sözünü yaz, anlayan anlayacaq.

Mən uzun illər böyük ədibimizin bu məşhur resepti əsasında yazmış, totalitar sistemə bu yolla öz etirazımı bildirmişəm.” (Vahabzadə, 2005: 485).

Tədqiqat

Bəzən ciddi senzura nəzarəti şəraitində bu məsələləri olduğu kimi vermək çətinliyi ilə üzləşməsinə baxmayaraq, B.Vahabzadə baş verən hadisələrin coğrafiyasını özünün dediyi kimi, başqa ərazilərə köçürməklə vəziyyətdən çıxır, gizli yollarla, işarə və rəmzlərlə oxşar situasiyaları elə öz yaşadığı “xalqlar həbsxanası”nda təsvir etməyə müvəffəq olurdu. Bunu şairlə aparılan sorğu və müsahibələrdə də bir daha yəqin etmək mümkündür. Məsələn, “Günahsız müqəssirlər” adlı müsahibədə şair bu cəhəti özünəməxsus şəkildə izah və şərh edir: “– Əvvəla, indi deyil, 30-40 il əvvəl də mən Reyqanın “Şər imperiyası” adlandırdığı bu imperiyanın əleyhinə olmuşam. Əlbəttə, bildiyimiz səbəblərə görə bunu heç bir yazımda ifadə edə bilməzdim. Lakin universitetdəki mühazirələrimlə fikirlərimi dolayısı yolla tələbələrimə çatdırırdım. Yəni, ümumiyyətlə, dünya imperializmindən danışarkən bu imperializmin insanlara göstərdiyi zülmün, müstəmləkəçilik siyasətinin amansızlığını izah edirdim və gətirdiyim misallarla tələbələrimə “Qızım, sənə deyirəm, gəlinim, sən eşit” atalar sözünə istinad edərək başa salırdım ki, imperializmi kənarda deyil, öz vəziyyətimizdə axtarın. Eyni zamanda, əsərlərimdə sovet siyasətinin dəhşətlərini digər ölkələrə

keçirər, guya hadisənin haradasa xaricdə baş verdiyini yazdım. Bunun ən gözəl nümunəsi “Yollar – oğullar” poemamdır. Burada mən Əlcəzair ərəblərinin fransız imperializminə qarşı apardıqları səkkiz illik mübarizəsini qələmə almışam. Amma əhvalatı oxuyan ən zəif oxucu belə dərhal başa düşür ki, əsərdə söhbət bizim özümüzəndən gedir. O vaxtlar bu poemadan ötrü məni çox incitdilər” (Vahabzadə, 1995: 265).

Şairin yaradıcılığında azadlıq ideyası: Şairin “Yollar-oğullar” (1962-1963), “Təzadlar” (1966-1967) poemalarında müstəmləkə siyasətinin milli azadlıq uğrunda çarpışan xalqların istiqlal mücahidləsinə vurduğu ağır fəsadlar bütün miqyası ilə canlandırılır. “Müasir poemalarımızda həyatın epik lövhələrinin analitik təfəkkür süzgecindən keçirilməsi, gerçəkliyə baxışda intellektual səviyyənin artımı epik və lirik anımların sintezindən doğan yeni keyfiyyət kimi üzə çıxır” (Alışanlı, 2010: 85). “Təzadlar” poemasına şairin gətirdiyi “Həkim dostum Cavanşir! Bəşərin cismani ağrıları siz həkimlərin, mənəvi ağrıları isə qələm sahiblərinin ürəyindən keçir” (Vahabzadə, 1976: 378) epigrafi əslində qoyulmuş problemin dünyaya aid olmasını göstərir ki, şair bununla mövcud senzuranı yayımaq məqsədi güdür. Nəzərə alsaq ki, 60-cı illərin əvvəllərində şairin həyatı üçün həbs təhlükəsi var idi, onda bu poemanın yazılması şərtləri və şəraiti aydın olar.

“Yollar-oğullar”ın başlanğıcına epigraf kimi gətirilən misralarda da azadlığın insan taleyində, hər bir millətin dirçəliş və tərəqqisində müstəsna mövqeyə malik olması ideyası ön plana çəkilir. Göründüyü kimi, 60-cı illərdə “Gülüstan”dan sonra şair azadlıq ideyasını yenidən gündəmə gətirir, lakin bu dəfə məkan və zaman dəyişir ki, bu haqda şairin özü də yuxarıda göstərdiyimiz kimi fikirlərini ifadə etmişdi.

“Müasir ədəbiyyatımızın görkəmli şəxslərindən olan Bəxtiyar Vahabzadə”nin (Dəmirli, 2000: 13) “Yollar-oğullar” poemasında azadlığın tarix yaratmaq qüdrətini, axıdılan qanların nəticəsində bu ali insani duyğunun pərvəriş tapmasını gerçəkləşdirən amillər üzərində geniş dayanır. Bu baxımdan poemanın Proloq hissəsində konkret olaraq bir tarixin – beş iyulun Əlcəzair xalqının azadlıq uğrunda apardığı qanlı savaqların qalibiyyətlə nəticələnməsi günü kimi dəyərləndirilir, yüz otuz iki il dara çəkilən bir xalqın belə bir istiqlala tamamilə layiq olduğunu dilə gətirir, zülm və istibdad boyunduruğu altında əzilən bir xalqın nəhayət, azadlıq və hürriyyətə sahib çıxmasının böyük bir tarix və şərəf işi kimi əhəmiyyətini vurğulayır:

Beş iyul! Ucalan milli bayrağın
Rəngindən göylərə şəfəq çiləndi.
Elə bil illərlə axan al qanın,
Bayrağın dibində gölməçələndi.

Yüz otuz iki il çəkildin dara,
Öz hakim atandan sən qul doğuldun.
Vuruldu köksünə gündə min yara,
Yurdunda, yuvanda bir qərib oldun. (Vahabzadə, 1983: 214).

Şair axıdılan qanların nəticəsində qazanılan istiqlalın insanların həyatına sanki bir yaz nəfəsi gətirdiyini obrazlı şəkildə ifadə edir, doğrudur, elə poemanın bu hissəsində azadlığın istiqlala qovuşmağı hər bir xalqa və millətə nəsib olması istəyi də görüntüyə gəlir. Millətin varlığını, suverenliyini, dövlət atributlarını nişan verən al bayrağın, gerbin bir fəxarət duyğusu yaratmaq ideyası poemanın bu hissəsində özünün poetik ifadəsini tapır:

Arzu, könüllərdən qalxıb ucaldı
Onlar bu niyyətlə girişdi hər bə.
Qan verib, can verib onlar şan aldı,
Alqış bu bayrağa, alqış bu gerbə!. (Vahabzadə, 1983: 215).

Poemanın birinci fəslində milliyyətə ərəb olan milyonçu Ben-Osmanın “insanlıq tarixçəsi” vərəqlənir. Onun üzünü milli dəyərlərə və zaman-zaman formalaşan adət-ənənələrə çevirmək əvəzinə Qərbə – Parisə – yönəlməsi fərdin intellektual səviyyəsinin yüksəlişi kimi deyil, əksinə, çöküş və aşınması kimi verilməsi ərəb dünyasında yaşanan psixoloji anları, yaşantıları kifayət qədər dolğun əks etdirməkdədir. Mədəni səviyyəsinin aşağı olduğunu iddia etdiyi birinci arvadından üz döndərməsi əslində Ben-Osmanın daha qorxunc uçurlara yuvarlanmasına gətirib çıxarır.

Parisi, Marseli gəzib dolanan Ben-Osmanın fikri-zikri sərvətinə yiyələndiyi bir ölkənin hesabına yeni əlaqələr və dayaqlar axtarıb aramaqdır. Nəhayət, o, bu istəyinə iyrənc yollarla nail olur. Bir nazirin evinə ayaq qoyaraq onunla qohumluq əlaqəsinə girmək üçün min bir oyundan çıxır:

Axır sərvətilə Əlcəzairin,
Evinə yol açdı o, bir nazirin.
Onunla “dost” oldu... rənginə görə,
O, təhqir olundu... “dostluğa” yozdu.
Bilyard oynadılar gündə on kərə,

Ben-Osman hər dəfə qəsdən uduzdu (Vahabzadə, 1983: 216).

Mənəviyyatını, milli hiss və duyğusunu itirən Ben-Osmanın nazirin kiçik bacısı Nanna ilə izdivaca girməsi, onun üçün milyonlar xərcləməsi, öz namusunu hər şeydən üstün tutan Zəhraya bir frank belə qıymaması obrazın ciddi mənəvi tənəzzülə uğradığını açıq-aşkar nümayiş etdirməkdədir.

Ben-Osmanın həyatında, məişət tərzində baş verən “yeniliklər” caz öyrənməkdən və baha otellərdə eyş-işrətlə əylənməkdən ibarət olur. Şair milli duyğuların və hisslərin tədricən Ben-Osmandan uzaqlaşdığını konkret detallarla canlandırmağa çalışır. Cəmi bir il müddətində Ben-Osmanın büsbütün dəyişməsinə əslində fərdin özgələşməsi, öz ilkinliyindən uzaqlaşması kimi bir faciəyə yol açdığını əyani surətdə təsdiqləyir. Poemada Ben-Osmanın Simona çevrilməsi yalnız kafe-şantində, kef məclislərində keçirilən tədbirlərlə bitmir, onun unutqanlılığı ana qucağında qoyub gəldiyi körpə Mustafaya münasibətdə daha qabarıq şəkildə üzə çıxır. Nannadan dünyaya gələn Etyen Ben-Osmanın atalıq hissini də unutturur. Şair poemada Mustafanı himayə edən, ona qayğı və mərhəmət göstərənlər içərisində Səlimi, müəllimi Anrini xüsusi nəzərə çatdırır. Doğmaca dayısı Səlimin diqqəti, Anrinin milli hiss və duyğuları qaldıran söhbətləri Mustafanın vətənpərvər bir gənc kimi yetişməsində mühüm rol oynayır.

Anrinin Əlcəzairə – ərəb torpağına gəlib çıxma tarixəsi poemada ən mühüm ictimai-siyasi hadisələrin səbəb və nəticələri haqqında müəyyən qənaət hasil edir. Belə ki, Anrinin babası Mişel-de-Valyan vaxtilə kommunanın qurbanlarından olduğu üçün onun övladları təqiblərə məruz qalmış, sığınacaq üçün Əlcəzairə pənah gətirmiş, burada yerli ərəblərlə qaynayıb-qarışmış, övladları ərəb məhəlləsində dünyaya göz açmış, ecazkar Şərq mədəniyyəti və musiqisi onların ruhunu oxşamış, Səlim və Qədirlə bağlanan mehr və ülfət əbədi dostluğa çevrilmişdir.

Hitler Almaniyasının Avropaya meydan oxuması fonunda cərəyan edən hadisələr də poemaya ictimai-siyasi mahiyyət və siqlət aşılayan keyfiyyətlər gətirir. Yeniyetmə gənclər olan Səlim və Anrinin faşizmə qarşı mübarizəyə atılaraq Kassino altında, Roma və Milanda üç il sərəsər döyüşlərdə iştirak etməsi bu dostluğun bir əqidə və məslək birliyini poemada əyani təcəssüm etdirir.

Fransa dövlətinin ali “Şərəf legionu” ordenini döşündə qürurla gəzdirən Ben-Osmanın milli ləyaqətini itirməsi yalnız var-dövlətə aludəçilik fonunda baş vermir, poemada müəllif obrazın mənəvi-əxlaqi sapıntılarını milli yaddaşa münasibətdə, daha doğrusu, xalqın adət-ənənəsinə nihilist yanaşmasında üzə çıxarır. Məsələn, Əlcəzair xalqının, o cümlədən ərəb dünyasının elmin, mədəniyyətin inkişafına verdiyi töhfələr Ben-Osmanı düşündürmür, o, kənar sivilizasiyalara daha çox aludəçilik göstərir. Azadlıq və istiqlal mübarizəsində ad qazanan mücahidlər də onun “milli qürur” hissini coşdurmaq iqtidarında deyil. Əlcəzair xalqının milli intibahında mühüm xidmətləri olan şəxsiyyətlər – Əbdülqadir, Şeyx Həddad, məşhur ziyalılardan Şeyx Ben-Badis – əslində güvənc və iftixar ediləcək simalar olduğu halda, Ben-Osman nicat və istinadı tamam fərqli bir məkanda və ərəzidə axtarmaqla özünü rüsvay edir. Poemada bu baxımdan təsvir edilən epizodlar ictimai-tarixi səciyyə daşması ilə özünəməxsusluq qazanır. Əslən fransız olan Anrinin havasını udduğu, çörəyini yediği Əlcəzair torpağına, onun mübarizələr tarixinə sədaqətlik göstərməsi nə qədər təəccüblü görünsə də, Ben-Osmanın milli layaqət hissini bir ərəb kimi itirməsi bir o qədər dəhşətli bir faciədən soraq verir. Ərəb gənclərinin, mübarizəyə çağırış üstündə müəllimlikdən uzaqlaşdırılan Anri bu mənada əsl fədakar və təəssübkeş obraz kimi verilməsi poemadakı ziddiyyətli səhnələri qabarıq göstərməkdədir.

Nəhayət, Ben-Osmanın oğlanları böyüyüb ərəsəyə çatır. Birinci oğlu kasıb böyüdüyü halda əsil vətənpərvər kimi yetişir. Firavanlıq içərisində boya-başa çatan digər oğlu – Etyen südə çəkir, Parisi özünün dayaq nöqtəsi seçir, bu təlim ona dayılarının təlqin etdiyi əxlaqdan qaynaqlanır (bu

danılmaz həqiqətdir ki, oğul dayıya yox, əmiyə silah qaldırar). Bu poemanın Ben-Osmanla Mustafanın görüşdüyü səhnələrdə daha təsirli və inandırıcı boyalarla görüntüyə gətirilir:

Ben-Osman gördü ki, böyüyüb oğul
Boyu da deyəsən lap ona çatır.
Ben-Osman gördü ki, Etyen deyil bu,
Ürəyində gizli bir aləm yatır.

Dibçək çiçəyinə bənzəyir Etyen,
Busa dağda bitən pəlida bənzər.
Bədəni daş kimi bərkiyib onun,
Əsdikə başından qarlı küləklər (Vahabzadə, 1983: 232-233).

Şair burada iki mədəni-etnik sistemin daşıyıcıları olan şəxslərin dünyagörüşünü, mənəviyyatını qarşı-qarşıya gətirir: damağında siqar, ayağı-ayağının üstündə olan Etyen, Şərq adət-ənənəsinə əsaslanan, nümunəvi davranışı ilə seçilən Mustafa! Bu iki bir-birinə bənzəməyən yeniyetmələr Vətənə, torpağa münasibətdə də bir-birindən fərqlənirlər. Atasının Paris təhsil təklifini rədd edən Mustafanı doğma Vətənin taleyi, Etyeni aşıb-daşan franklar, sərvətlər düşündürür.

Üsyanın başlanmasından vahiməyə düşən Ben-Osman ailəsi ilə birlikdə Vətəndən qaçmağa üz tutur. Sərvətlərini, pullarını götürüb qaçarkən iyirmi altı bağlaması, otuz yeddi çamadani ələ keçirilən ailə üzvləri bir anın, bir göz qırpmının içərisində dünyanın yoxsul bəndlərindən birinə çevrilmələrini əsil faciə kimi yaşayırlar. Halbuki insanın zənginliyi onun var-dövləti ilə deyil, mənəviyyatı ilə ölçülür. Demək ki, Ben-Osman ölkəsinə, ailəsinə xor baxdığı bir vaxtdan yoxsullaşmışdır.

Poemada təsvir olunan epizodların birində Mustafanın cəbhələrdə al qanının axıdılması, sinəsindən ciddi yaralanması anası Zəhranı qürurlandırır, oğlunun Vətən naminə şücaətindən yerə-göyə sığmır.

Poemanın sonunda Etyenin azadlıq ordusuna əsir düşməsi, Ben-Osmanın onun arxasınca cəbhələrə ayaq döyməsi, onun xilasını üçün Mustafadan kömək istəməsi təsirli səhnələr kimi yadda qalır. Əlbəttə, əli milyonlarla oynayan Ben-Osmanın şəxsiyyət və insan kimi kiçilmə epizodları oxucunu düşündürür. Əsərdə son olaraq orduda əsir kimi saxlanılan Etyenin xilasını da Mustafanın vasitəsilə gerçəkləşdirilir. Yenidən başlanan döyüşlərin birində Mustafanın şəhid olması, onun meyidinin dar ağacından asılması, şəhid anasının meydana gətirilməsi, öz evindən qovulan Ben-Osmanın göz yaşları, cənazəni pulla almaq cəhdləri, nəhayət, başını götürüb səhrayı-Kəbirə qaçması və orada yoxa çıxması əsərin son nidaları kimi məntiqi sonluğu nişan verir.

Öz xalqının azadlıq və istiqlal uğrunda şəhid olan Mustafanın dəfni zamanı baş daşı əvəzinə döyüş bayrağının sancılması əslində müstəqillik duyğusunun təntənəsindən xəbər verən bir cəhd kimi böyük məna daşıyır. 1962-63-cü illərdə qələmə alınan bu əsərdə Bəxtiyar Vahabzadə sanki bu günümüzü canlandırır. Az qala otuz il əvvəl yazılan “Yollar-Oğullar” 1990-cı ildə Azərbaycanda da öz əksini tapdı. Bu doğru qənaətdir ki, “Yollar-oğullar” poeması Bəxtiyarın bir sənətkar kimi inkişaf etdiyini, qələminin dolğun poetik lövhələr, kəskin dramatik konfliktlər, bir-birindən fərqlənən qüvvətli xarakterlər, tragik səhnələr yaratmaq bacarığını aydın göstərən bir əsər kimi qiymətləndirilməlidir” (Abdullayev, 1964: 3).

Nəticə

“XX əsrin əvvəlləri bütöv bir mərhələ kimi, əlli ildən çox gizli şəkildə yol gələn milli ideyanın həyata keçməsinə reallaşdırmışdır” (Əhmədov, 2011: 12). Əslində, milli istiqlal düşüncəsi Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığa başladığı ilk vaxtlardan onun şeirlərində bu və ya digər şəkildə poetik ifadəsini tapmışdı; poemalarında isə şair problemi konflikt şəklində qoymağa çalışmış və buna nail olmuşdur. Belə ki, “Mərziyə”, “Gülüstan”, “İstiqlal” poemalarında şair tarixə ekskurs edərkən milli istiqlal mücadiləsində bir addım belə geri çəkilmir. Özü də bu vətəndaşlıq cəsarəti sovet rejiminin ən kəskin bir dövründə – 50-ci illərin sonu-60-cı illərin əvvəllərindən başlayaraq təxminən otuz illik bir yol gəlmişdir. Bu yolda şair özünün vətəndaşlıq qayəsindən bir addım belə çəkilməyərək milli istiqlalın poetik sənəməsini yaratmağa nail olmuşdur. “Poeziyada yeniləşmə həmişə aktual

problemlərdən olaraq ədəbi mühiti və ədəbi tənqidi məşğul etmişdir” (Əhmədov, 2010: 39).

Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında milli istiqlal düşüncəsinin təsvirinin böyük bir tarixi olduğunu görmək mümkündür. “Şəhidlər” poeması, əslində xalqın milli istiqlalı uğrunda apardığı mübarizənin nəticəsi idi. Buna qədər şair milli istiqlal uğrunda mübarizəsinin müxtəlif mərhələlərinin poetik salnaməsini yaratmağa nail olmuşdur. Əgər sovet dövründə bu mübarizə müxtəlif kontekstdə, müxtəlif şəkildə baş verirdisə, 80-ci illərin sonu 90-cı illərin əvvəllərində açıq tendensiya ilə təsvir edilir. Bu ondan irəli gəlirdi ki, bu mərhələdə xalqı onun istiqlalından cəmi bir neçə ay və il ayırırdı.

Ədəbiyyat

1. Abdullayev, C. (1964). Yollar və oğullar. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, 1 avqust.
2. Alışanlı, Ş. (2010). *Ədəbi-bədii düşüncənin sərhədləri*. Sabah.
3. Dəmirli, M. (2000). *Şairin ədəbi görüşləri*. Təfəkkür.
4. Əhmədov, B. (2011). *XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi*. 3 cildə, I cild. Elm və təhsil.
5. Əhmədov, B. (2010). *XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi*. 3 cildə, II cild. “Apostrof çap evi”.
6. Vahabzadə, B. (2005). *Əsərləri*: 11 cildə, IX c., (Məqalələr, ədəbiyyat və sənət). Azərbaycan.
7. Vahabzadə, B. (1995). *Yanan da mən, yaman da mən: (publisistika)*. Göytürk.
8. Vahabzadə, B. (1976). *Sənətkar və zaman: Ədəbiyyat və sənət, həyat və zaman haqqında düşüncələr*. Gənclik.
9. Vahabzadə, B. (1983). *Seçilmiş əsərləri*: 2 cildə, I c., (1944-1965). Yazıçı.

Daxil oldu: 08.10.2024

Baxışa göndərildi: 27.10.2024

Təsdiq edildi: 22.11.2024

Çap olundu: 30.12.2024